MESTO I ULOGA MENADŽERA U IDENTIFIKACIJI I SUZBIJANJU KORUPCIJE U OBLASTI PRIVREDE

THE MANAGER'S POSITION AND ROLE IN IDENTIFYING AND CONTROLLING CORRUPTION WITHIN THE ECONOMY

Nenad Veljović

Fakultet za poslovno industrijski menadžment, Univerzitet „Union – Nikola Tesla“, Beograd, Srbija

©MESTE

JEL kategorija: **D73, E26**

Apstrakt

Opšte je poznato da se kod nas posle siromaštva, nezaposlenosti, i opšteg kriminala, po važnosti korupcija svrstava na četvrto mesto. Iz tih razloga ovaj oblik neetičkog poslovanja u svim oblastima života, a posebno u privredi, nameće potrebu da se osvetli sa više aspekata, i na taj način bliže sagleda, mesto i uloga menadžera, kako u identifikaciji ove štetne pojave, tako i njenog suzbijanja. U radu se konstatuje, da su privreda i društvo kod nas u teškom položaju, zbog dugogodišnje krize i tekućih reformskih procesa, i da postoje realni uslovi za pojavu raznih oblika korupcije. Polazeći od toga da je menadžerski posao raznovrstan i složen, od menadžera se sa razlogom zahteva posedovanje raznih veština. Jedna od njih je i umeće da identifikuje razne oblike korupcije, kao najveće pretnje bezbednom poslovanju, ali i načine njenog suzbijanja. Ono što je specifično za korupciju jeste to što se ona teško otkriva i suzbija, jer nema jasnih mera o identifikaciji njenog postojanja, raširenosti i dinamici promene. Istraživanjem je takođe utvrđeno da bez podizanja javne svesti o opasnosti od korupcije i potrebi njenog suzbijanja, kao i afirmacije prava građana u celini, nije moguće se efikasno boriti protiv korupcije.

Ključne reči: Korupcija, menadžment, privreda, pravo

Abstract

Corruption is known to have a significant fourth rank after poverty, unemployment and crime in our country. This form of unethical business running in almost all the spheres of life and businesses calls for throwing more light on almost all the aspects of running businesses as well as on that of a manager in identifying and controlling corruption as a severely detrimental phenomenon. This paper is considering

Adresa autora:

Nenad Veljović

veljovicnenad@yahoo.com

a markedly long period of the economic, social crises nonetheless reform processes our society has been going through and undergoing the real circumstances and conditions of the different forms of corruption to take place. Having in mind the high complexity of the manager's job, the manager is, therefore, supposed to develop and learn an immense number of skills in order to cope with complex problems, one of them being the skill to recognize and control corruption as the biggest threat to the smooth and proper running of the businesses. However, it is evident that the corruption is difficult to recognize and control due to no clear measures of identifying and controlling its dynamics of spreading and changing. The relevant investigations have shown that unless public awareness of the dangers of corruption is raised and the need to control it intensified none the less unless the greater citizens' rights in this regard are affirmed, the corruption will not be possible to combat with, at all.

Keywords: Corruption, management, economy, law

1 UVOD

Korupcija kao globalni fenomen jedan je od najvećih problema savremenog društva, a bez obzira na tip njegovog društvenog, političkog i privrednog sistema. U pitanju je štetna i nevidljiva pojava, koja zahteva studiozno proučavanje, njenu identifikaciju i suzbijanje. Ovo tim pre, jer ona deluje, na društvenu stabilnost i opštu društvenu sigurnost. Društvo prožeto korupcijom veoma je nesigurno i nepouzđano za strana ulaganja. Iz tih razloga nameće se potreba uspostavljanja i poštovanja osnovnih etičkih standarda u svakom društvu, pa i uslovima koji vladaju u nas.

U poslednjoj deceniji XX veka problematika korupcije bliže je definisana izradom dokumenata o korupciji na nivou EU, Veća Evrope i UN. Njihovom legislativom su opisani načini otkrivanja korupcije i sprečavanje njenih posledica, koje imaju obavezujući karakter za sve njene članice.

Polazeći od toga da je menadžerski posao bez obzira na delatnost u kojoj angažovan, veoma raznovrstan i složen, od njega se sa razlogom zahteva posedovanje raznih menadžerskih veština. Jedna od tih veština je svakako i umeće da identifikuje razne oblike korupcije, kao najveće pretnje bezbednom poslovanju, ali i načine njenog suzbijanja. Upravo, ta problematika čini osnovnu tematiku ovog rada.

Pošto je korupcija vrlo heterogena pojava, jer se razlikuje po motivima, mehanizmima, organizaciji i posledicama, menadžer je dužan poznavati osnovne karakteristike svake od njih i predložiti najefikasniji način njihovog suzbijanja.

2 KORUPCIJA, VRSTE I OBLICI PRIKRIVANJA

U najširem smislu korupcijom se smatra svaki oblik zloupotrebe vlasti radi lične i grupne koristi. U osnovi njome se ostvaruju privatni interesi na štetu javnih interesa. Prema Evropskom zakonodavstvu kome teži i zakonodavstvo Republike Srbije razlikuju se dve strane korupcije: Aktivna i pasivna. Međutim, postoji kriminološko-kriminalistička gradacija korupcije, koja osim aktivne i pasivne, razlikuje i niz drugih oblika koruptivnog ponašanja, zavisno od grupe izvršioca korupcije (*ulična, ugovaračka, sudska, privredna i opšta*). (Tarle, 2004, str. 11)

Svim vrstama korupcije prema kriminološko-kriminalističkoj gradaciji zajedničko je to što je za svaku od njih karakteristično da narušava i uništava vladavinu jednakosti, stvara ekonomsku nesigurnost i generiše stanje u kome se svi učesnici u tržišnoj utakmici osećaju nesigurno.

Aktivnom korupcijom se prekovredno ostvaruje neko pravo, korišćenje mita, zloupotrebom položaja i protivzakonskog posredovanja.

Pasivnom korupcijom, službeno lice vrši krivično delo, jer primanjem dara obezbeđuje drugom licu korist. Ugovaračkom korupcijom, zastupljenom naročito u javnom sektoru, a delom i u privrednom, omogućen je širok spektar zloupotreba. Najčešće se sprovode:

- sklapanjem štetnih ugovora,
- dodelom koncesija,
- građevinskih radova i statusa dobavljača roba, uz zagovaranje određene provizije.

U pomenutom tipu korupcije vrlo često je zastupljeno i izbegavanje institucije javnog konkursa, kao i sprega sa političkim tipom

korupcije. Ovaj poslednji tip korupcije realizuje se u vidu svesnog pripremanja i izglasavanja manjkavih zakona, punih pravnih praznina. Koristeći pravne praznine u zakonu akteri u korupciji ostvaruju obostranu korist.

U zavisnosti od vrste podsticaja na korupciju, mehanizma koji se u tu svrhu koristi i efekata koji se korupcijom nastoje postići, korupcija se javlja u oblicima korupcije bez dosluha i korupcije sa dosluhom. (Begović, 2007, str. 75-82)

Korupcija bez dosluha, odnosno iznuđivanje, predstavlja onu vrstu korupcije koja omogućava da se sprovede pravila. Koruptor je prinuđen da plati, odnosno da korumpira kako bi dobio ono što mu prema zakonu ili drugim propisima pripada.

Korupcija sa dosluhom predstavlja onu vrstu korupcije kojom se krše pravila, odnosno narušava sprovođenje određenih državnih politika. Koruptor plaća mito kako se pravila (ona koja njemu ne idu u korist) ne bi sprovodila.

Sprega ekonomskih i političkih funkcija u nas, odnosno upravljanje javnim preduzećima i državnim fondovima od strane visokih državnih funkcionera, dovelo je do toga da se državna (društvena) imovina u nizu slučajeva koristi u stranačke svrhe. U svakom društvu insajderi i oligarsi najviše profitiraju u neizgrađenom institucionalnom okviru, a njihova moć se smanjuje jedino kada, odnosno bolje reći ako su liberalizacija i privatizacija praćene jačanjem discipline (dakle sudstva i vladavine prava) i kreiranjem povoljne investicione klime. (Popović, 2003, str. 3)

Spremnost da se ponudi mito srazmerna je moći potencijalnog koruptora, a to ima za posledicu dve, ključne, pojave:

- Uništavaju se srednji i mali preduzetnici;
- Zatvara se tržište i otežava ulazak u posao zainteresovanim privrednicima. (Vesić, 2008, str. 485)

Pošto je svim oblicima korupcije zajedničko da pospešuju neravnopravnost aktera u tržišnoj transakciji, i ostvaruju nelegitimnu dobit, kao i stvaranje monopolističkog položaja na tržištu, svaki menadžer je dužan da identifikuje sve postojeće savremene oblike korupcije i načine njihovog prikrivanja.

Savremeni oblici korupcije prikrivaju se najčešće:

- fiktivnim ugovorom o delu;
- falsifikovanim putnim računima;
- fiktivnim zasnivanjem radnog odnosa;
- odobravanjem nerealnih provizija;
- izdavanje garantnih pisama;
- angažovanjem određenih lica u svojstvu spoljnih saradnika, stručnih savetnika ili konsultanata;
- isplata autorskih honorara za „dela” koja nisu napisana;
- fiktivnim troškovima reprezentacije i reklame kojima se prikriva davanje skupocenih poklona;
- „angažovanjem” određenih lica u razne komisije i druga tela koja se samo radi toga obrazuju;
- vršenjem raznovrsnih besplatnih usluga ili usluga uz simboličnu naknadu;
- fiktivnom doradom robe u stranoj firmi;
- „prodajom” robe po ceni koja je znatno niža od stvarne i slično (Teofilović & Jelačić, 2006, str. 242).

3 SUZBIJANJE KORUPCIJE

U savremenom svetu na planu državne politike dominira stav da je korupcija zlo, kome se treba suprotstaviti. S' tim u vezi strategija borbe protiv korupcije zahteva prvenstveno njeno formulisanje, zatim usvajanje i delotvorno sprovođenje. To se posebno odnosi na zemlje u kojima je korupcija vrlo rasprostranjena. Njome je bliže definisan veliki broj antikorupcijskih programa i planova, čija primena u mnogome zavisi od volje države da ih primenjuje, jer ona drži osnovne poluge za suprotstavljnje korupciji.

Osnovne mere borbe protiv korupcije u raznim oblastima, a samim tim i u privredi, bazirana su na dokumentima sadržanim u nacionalnoj strategiji za borbu protiv korupcije. Ona ima za cilj da uobliči i preporuči mere koje će u kratkom i srednjem roku doprineti suzbijanju korupcije. Nacionalna Strategija bazira se na tri ključna elementa:

- efikasna primena antikorupcijskih propisa,
- prevencija,
- podizanje svesti edukacijom javnosti, radi javne podrške antikorupcijske strategije. (RS, 2005)

Što se tiče antikorupcijskih mera u privrednom sistemu kod nas, čija je tematika bila predmet

naših proučavanja, Nacionalnom Strategijom preporučuje se niz posebnih antikorupcijskih mera, pre svega zbog postojanja međuzavisnosti ovog sektora privrede i koruptivnog ponašanja unutar nje, ali i evidentno izražene dugogodišnje krize i tekućih reformskih procesa. Poznavanje ove vrste legislative opisane u Nacionalnoj Strategiji borbe protiv korupcije, za svakog menadžera bi trebalo imati obavezujući karakter.

Polazeći od toga da je korupcija globalni fenomen sa velikim brojem disfunkcionalnih efekata, jer kako smo ranije istakli, izaziva mnogobrojne neposredne i posredne štetne posledice, antikorupcijska borba je već duži period dobila međunarodni karakter. Konkretna dokumenta za suzbijanje korupcije na međunarodnom nivou koja imaju obavezujući karakter za njene članice, sadržana su u konvencijama donetih od strane EU, Veća Evrope i UN.

U konvencijama EU, njihovim protokolom inkriminisana je kako aktivna, tako i pasivna korupcija u užem smislu, i instrumentalizovana je kazneno pravna intervencija u korupciji, koja šteti ili bi mogla da šteti finansijskim interesima.

Legislativa Veća Evrope odnosi se na kazneno pravnu konvenciju o korupciji i građansko-pravnu konvenciju o korupciji. U njima se korupcija razmatra kao ozbiljna pretnja – demokratiji, ljudskim pravima i vladavini prava.

Celokupna legislativa EU i Veća Evrope, prihvaćena je od strane Ujedinjenih nacija 31. oktobra 2003. godine prihvatanjem Konvencije protiv korupcije koja je pravno obavezujuća za sve njene članice. (Annan, 2004).

4 ZAKLJUČAK

Na osnovu analize aktuelne tematike u ovom radu kojom se razmatraju mesto i uloga menadžera u identifikaciji i suzbijanju korupcije u oblasti privrede, izvedeni su sledeći zaključci:

- Korupcija je propratna pojava društvenih odnosa u svim zemljama, pa i kod nas, jer se nalazi na četvrtom mestu po važnosti, odmah iza siromaštva, nezaposlenosti i opšteg kriminala. Posledice korupcije su dalekosežne jer ona otežava afirmaciju vladavine prava, dovodi do nepoverenja građana u zakon i vlast, ima negativan uticaj na privredu, dovodi do društvene nejednakosti, a samim tim

negativno utiče na društvenu stabilnost i opštu sigurnost. To svakako nameće potrebu studioznog organizovanja antikorupcijske borbe, protiv ove najveće sistemske slabosti u društvu.

- Utvrđeno je, da su privreda i društvo kod nas u teškom položaju, pre svega, zbog dugogodišnje krize i tekućih reformskih procesa, i da zato postoje realni uslovi za pojavu raznih oblika korupcije u svim oblastima života, a naročito u oblasti privrede. Polazeći od toga da je menadžerski posao raznovrstan i složen, od menadžera se sa razlogom zahteva posedovanje raznih menadžerskih veština. Jedna od njih je i umeće da identifikuje razne oblike korupcije, kao najveće pretnje bezbednom poslovanju, ali i načine njenog suzbijanja.
- Našim istraživanjem je utvrđeno da su u privrednoj oblasti kod nas u izvesnom stepenu zastupljeni razni oblici aktivne i pasivne korupcije, i da se najefikasnija antikorupcijska borba može postići samo striktnom primenom najnovijih dostignuća kriminalističke nauke inkorporirane u okvirima Nacionalne Strategije za borbu protiv korupcije RS.
- Pošto je svim oblicima korupcije zajedničko da pospešuju neravnopravnost aktera u tržišnoj transakciji, i ostvaruju nelegitimnu dobit, kao i stvaranje monopolističkog položaja na tržištu, svaki menadžer je dužan da identifikuje sve postojeće savremene oblike korupcije i načine njihovog prikrivanja.
- Savremeni oblici korupcije prikrivaju se najčešće: fiktivnim ugovorom o delu; falsifikovanim putnim računima; fiktivnim zasnivanjem radnog odnosa; odobravanjem nerealnih provizija; izdavanjem garantnih pisama; angažovanjem određenih lica u svojstvu spoljnih saradnika, stručnih savetnika ili konsultanata; isplatom autorskih honorara za „dela” koja nisu napisana; fiktivnim troškovima reprezentacije i reklame kojima se prikriva davanje skupocenih poklona; „angažovanjem” određenih lica u razne komisije i druga tela koja se samo radi toga obrazuju; vršenjem raznovrsnih besplatnih usluga ili usluga uz simboličnu naknadu; fiktivnom doradom robe u stranoj firmi; „prodajom” robe po ceni koja je znatno niža od stvarne i slično.

Uvidom u dostupne nam empirijske podatke o zastupljenosti korupcije u oblasti privrede kao i u svim drugim oblastima ljudske delatnosti, kod nas i u svetu, moguće je zaključiti da je korupcija globalni fenomen sa velikim brojem disfunkcionalnih efekata, bilo da je ona krupna, sitna, aktivna ili pasivna.

U celini posmatrano, može se zaključiti da korupcija izaziva mnogobrojne neposredne i posredne štetne posledice, jer dovodi do pada kvaliteta javnih službi, može uneti nepredvidivost u političkom odlučivanju i pravnoj regulativi, povećati cenu države, podstaći rasipništvo i upravnu i političku kulturu.

Nadalje, proučavanjem je utvrđeno da korupciju treba smatrati sistemskom slabošću, znakom da nešto nije u redu sa sistemom. Ona nije izolovana pojava ili isključiva posledica nedostatka morala ljudi, već propratna pojava društvenih odnosa, kako kod nas, tako i u celom svetu, a naročito u zemljama u tranziciji sa nedovršenim pravnim sistemom i nedovoljnim iskustvom da se stvore normalni odnosi između institucija i civilnog društva.

Ono što je specifično za korupciju jeste to što se ona teško otkriva i suzbija, jer nema jasnih mera o identifikaciji njenog postojanja, raširenosti i dinamici promene. Iz tih razloga u borbi protiv korupcije preporučuje se uključivanje svih segmenata društva, a naročito građana, jer bez njihove saradnje nije moguće pristupiti primeni efikasnih mera sprečavanja ove štetne pojave u društvu.

Konstatuje se takođe, da bez podizanja javne svesti o opasnosti od korupcije i potrebi njenog suzbijanja, kao i afirmacije prava građana u celini, nije moguće se efikasno boriti protiv korupcije.

Polazeći od toga da je korupcija globalni fenomen sa velikim brojem disfunkcionalnih efekata, jer izaziva mnogobrojne neposredne i posredne štetne posledice, antikorupcijska borba je već duži period dobila međunarodni karakter. Konkretna dokumenta za suzbijanje korupcije na međunarodnom nivou koja imaju obavezujući karakter za njene članice, sadržana su u konvencijama donetih od strane EU, Veća Evrope i UN.

CITIRANI RADOVI

- Annan, K. (2004). *UN Convention against Corruption, A/RES/58/4*. New York: United Nations. Preuzeto sa https://www.unodc.org/documents/brussels/UN_Convention_Against_Corruption.pdf
- Begović, B. (2007). *Ekonomska analiza korupcije*. Beograd: Centar za liberalno - demokratske studije.
- Popović, D. (2003, sept 23). Dobitnici i gubitnici u tranziciji. *Politika, Ekonometar*(16), str. 3.
- RS. (2005). Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije i Akcioni plan. *Službeni glasnik RS*(109/2005).
- Tarle, T. (2004, dec). Korupcija u javnoj upravi. *Pravnik*, 38(79), 129-41.
- Teofilović, N., & Jelačić, M. (2006). *Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca*. Beograd: Policijska akademija.
- Vesić, D. (2008). *Ekonomska i politička komponenta korupcije i pranje novca*. Beograd, Srbija: Institut za međunarodnu politiku i privredu.

Datum prve prijave: 17.10.2014.
Datum prijema korigovanog članka: 02.10.2015.
Datum prihvatanja članka: 05.10.2015.

Kako citirati ovaj rad? / How to cite this article?

Style – **APA** Sixth Edition:

Veljović, N. (2016, januar 15). Mesto i uloga menadžera u identifikaciji i suzbijanju korupcije u oblasti privrede. (Z. Čekerevac, Ur.) *FBIM Transactions*, 4(1), 99-104. doi:10.12709/fbim.04.04.01.12

Style – **Chicago** Sixteenth Edition:

Veljović, Nenad. 2016. „Mesto i uloga menadžera u identifikaciji i suzbijanju korupcije u oblasti privrede.“ Urednik Zoran Čekerevac. *FBIM Transactions* (MESTE) 4 (1): 99-104. doi:10.12709/fbim.04.04.01.12.

Style – **GOST** Name Sort:

Veljović Nenad Mesto i uloga menadžera u identifikaciji i suzbijanju korupcije u oblasti privrede [Časopis] // *FBIM Transactions* / ur. Čekerevac Zoran. - Beograd : MESTE, 15 januar 2016. - 1 : T. 4. - str. 99-104.

Style – **Harvard** Anglia:

Veljović, N., 2016. Mesto i uloga menadžera u identifikaciji i suzbijanju korupcije u oblasti privrede. *FBIM Transactions*, 15 januar, 4(1), pp. 99-104.

Style – **ISO 690** Numerical Reference:

Mesto i uloga menadžera u identifikaciji i suzbijanju korupcije u oblasti privrede. Veljović, Nenad. [ur.] Zoran Čekerevac. 1, Beograd : MESTE, 15 januar 2016, *FBIM Transactions*, T. 4, str. 99-104.